

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

המח מי מריבה

הלכה

תורת כלי בדיני התורה

פרשת חקת [בחז"ל פרשת קרח] **תשפ"ב**

שנה כ"ד - קובץ ל"ד [תתי"ד]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

יעמדו על הברכה

המזכים את הרבים בהפצת תורתו
של מרן הגאב"ד שליט"א

השיעור השבועי מוקדש

לעילוי נשמתו

של הר"ר חיים אבא בן הר"ר יוסף ז"ל סוסמאן

גלב"ע לי סיון תשמ"ז

ולעילוי נשמתה

של האשה מרת רחל לאה בת הר"ר חיים אשר ע"ה ארלינסקי

גלב"ע ה' תמוז תשע"ג

תהא נשמתם צרורה בערור החיים

ולרגל שמחת חבר מצווה לנכדם היקר

יהושע שמחה ני"ו

בן לבנם היקר ר' יונתן ני"ו

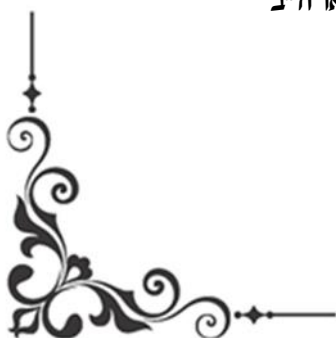
ויח"ר שיזכה לעלות במעלות התורה והיראה

וירוז חוריו ומוריו ממנו רוב נחת דקדושה

הונצח ע"י

הר"ר חיים אשר ומעניא ארלינסקי הי"ו

ז"ר קרן יידי מנחת אשר באר"ב

פרשת חקת

תורת כלי בדיני התורה

"וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא... ולקח
אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל
הנפשות אשר היו שם ועל הנגע בעצם או בחלל או במת או בקבר"
(פרק י"ט פסוק ט"ו וי"ח).

הנה יש לעיין בתורת כלי בדיני התורה. ובאמת יש מצוות רבות והלכות רבות
התלויות בדין כלי, ויש להבין האם כלל יש בתורת כלי ובחדא מחתא מחתינן להו, או
שמא לאו הא בהא תליא ולא הרי זה כהרי זה.

ואף שסוגיא זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, לא נדון כאן אלא בארבעה ענינים,
טומאת כלים, תורת כלי מדיני מוקצה בשבת, דין כלי בכוס של ברכה ובקידוש, ודין
כלי בנטילת ידים, ונחזה אנן.

הנה כל מסכת כלים על שלשים פרקיה עוסקת בתורת כלי לענין טומאה.

א. טומאת כלים.

וכתב הרמב"ם (הל' כלים פ"א ה"א):

"שבעה מיני כלים הן שמקבלין טומאה מן התורה ואלו הן: הבגדים, והשקין, וכלי
עור, וכלי עצם, וכלי מתכות, וכלי עץ, וכלי חרש, הרי הוא אומר מכל כלי עץ או בגד או
עור או שק, ובכלי מתכות נאמר אך את הזהב ואת הכסף, ובכלי חרש נאמר וכלי חרש
אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו".

הרי לן דרך שבע מינים טמאים בטומאת כלים, הבגד, השק, כלי עור, כלי עצם,
מתכות, עץ וכלי חרס. שבעת אלה מקבלין טומאה מן התורה, ומקור הדברים בספרי
פרשת חקת (פיסקא קכ"ו):

"וכל אשר באהל שומע אני אף הקש והחריות והעצים והאבנים והאדמה במשמע
ת"ל ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות וגו'

תורת כלי בדיני התורה

ועדיין כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה ונפשות בהמה במשמע ת"ל וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ (במדבר ל"א כ') הא למדנו לארבעה כלים לכלי מתכות מנין ת"ל אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת (במדבר ל"א כ"ב) הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות לכלי חרס מנין ת"ל וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו וגו' הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות ולכלי חרס לאדם מנין ת"ל ואתם חנו מחוץ למחנה (במדבר ל"א י"ט) או אלו לכלל חטוי ואלו לכלל טומאה ת"ל הוא יתחטא בו את שבא לכלל חטוי בא לכלל טומאה לא בא לכלל חטוי לא בא לכלל טומאה".

וכלי גללים וכלי אדמה אינם מקבלים טומאה כלל וכמבואר בשבת (נ"ח ע"א).

ופרטי ההלכות בטומאת כלים רבים המה, ואי אפשר לפורטם כי רבים הם, ובכללן פשוטי וגולמי הכלים, ודיני גמר כלי, ושברי כלים וכדומה, ואכמ"ל.

ב. מוקצה.

כלל גדול בהלכות שבת, כל שאינו כלי ולא אוכל ומשקה אסור בטלטול. אך לא מצינו גדר מסויים מהי כלי לגבי טלטול בשבת. וזו פשיטא לן דאע"ג דלענין טומאת כלים אין לנו אלא שבעה מיני כלים כנ"ל, לענין שבת אין כלל נפ"מ ממה הכלי עשוי, ואף כלי אדמה וכלי גללים שאינם מקבלים טומאה כלל, מותר לטלטלן בשבת.

וכבר כתבתי במק"א את הנראה לענ"ד דגדר כלי לענין טלטול בדשבת הוא, כל דבר הראוי להשתמש בו בשבת מחמת צורתו וטבעו המכשירו לשימוש מסויים, ודרך בני אדם להשתמש בו.

ובאמת מצינו אף ענין טומאת כלים בגדר דומה בדברי רבינו החזון איש (כלים סימן ט"ו אות א') בביאור המבואר במשנה (מס' כלים פי"ב מ"א):

"קורת החצים טמאה ושל אסורין טהורה".

וביאר החזון איש למה אין הקורה של אסירים מקבל טומאה בעוד קורת החצים טמאה, וז"ל:

תורת כלי בדיני התורה

"כלים פי"ב מ"א ושל אסירים טהורה, נראה דקורת אסירים אינו מצטייר בצורה מיוחדת להנאותו למלאכתו אלא כל עשת ברזל ראוי לכך שאין תשמישו אלא ע"י רב כבדו, והלכך לא חל עליו שם כלי, אבל הקוצר טמאה שעשויה בצורה נאותה לתשמישה, וכן קורת החצים להמפרשים שזה המטרה נמי היו מתקנים צורה מיוחדת למטרה ומיחדים אותה לכך".

הרי דגדר כלי אינו אלא במה שיש לו צורה מסויימת, וצורה זו מכשירה את הדבר לשימוש, ובגדר טומאת כלי דברי החזון איש המה, אך בגדר כלי לדיני מוקצה, יסוד גדול ופשוט הוא. דכל שבני אדם משתמשים בכלי לשימוש התואם את צורת הכלי, זה דין כלי להלכה זו.

אמנם מצינו גמ' מפורשת שבו נחלקו אמוראי האם דין כלי לענין טלטול בשבת מיתלא תליא בדין טומאת כלים, וכך אמרו בשבת (קכ"ג ע"א):

"מחט של יד ליטול בה כו', שלח ליה רבא בריה דרבה לרב יוסף ילמדנו רבינו, מחט שניטל חררה או עוקצה מהו, אמר ליה תניתוה, מחט של יד ליטול בה את הקוץ, וכי מה איכפת ליה לקוץ בין נקובה לבין שאינה נקובה, איתיביה מחט שניטל חררה או עוקצה טהורה, אמר אביי טומאה אשבת קרמית, טומאה כלי מעשה בעינן, לענין שבת מידי דחזי בעינן, והא נמי חזיא למשקלא בה קוץ. אמר רבא מאן דקמותיב שפיר קמותיב, מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא הוא"

הרי לן דנחלקו אביי ורבא, לדברי אביי אין לדמות שבת לטומאה, ולענין טומאה כלי מעשה בעינן אבל לענין שבת לא צריך אלא מידי דחזי, ואף מחט שניטל חודה או עוקצה חזי להוציא קוץ כלדהו ומותר לטלטלה בשבת, אך לרבא אכן יש ללמוד שבת מטומאה, וכל דלא הוי כלי לענין טומאה גם לענין שבת לא הוי כלי.

אמנם אף לשיטת רבא אין זה אלא כלי שנשבר כגון מחט שניטל חודה ועוקצה, דכיון שדרך האדם לזרקו גשם שאינו כלי לענין טומאה גם לענין שבת אינה כלי, אבל לענין כולמי כלים עדיפה שבת מטומאה, ואף בגולמי כלי מתכות אינם מקבלים טומאה, מותר לטלטלם בשבת כיון דלפעמים מימלך עליה ומשוי ליה מנא.

וכך כתבו התוס' (שם ד"ה מדלענין) דכל דהוי כלי לענין טומאה ע"י ייחוד הוי כלי לענין שבת אף בלי ייחוד, ע"י"ש.

תורת כלי בדיני התורה

וביסוד הדברים נראה לענ"ד דבכל הנוגע לדיני טומאה וטהרה מצינו אף מדאורייתא גדרים קבועים בתורת כלי, דאין טומאה אלא בשבעה מינים, וכל מתכות, עץ וחרס חלוקים בפרטי דיניהם, זה מטמא מאוירו וזה מגבו, זה פשוטיו טהורים ואינו כלי אלא אם לו בית קיבול, וזה פשוטיו טמאים, גומלי כלי מתכות טהורים וגולמי עץ טמאים, וכיוצא באלה, וכל זה הלכה למשה מסיני, ואף חכמים קבעו דטומאת כלים צריך יותר תורת כלי, ולא סגי במה שראוי לעשות בו מלאכה אלא צריך שיהיה מיוחד לכך, משא"כ לענין טלטול בשבת, שלא מצינו בו גדר מסויים, אלא כמבואר לענין דכל שדרך בני אדם להשתמש בו, ויש לו צורה מסוימת המכשרתו למלאכתו, מותר לטלטלו בשבת, ולפיכך קבעו חכמים דאף שלא נגמרה מלאכתו, או שנשבר וכמחט שניטל חודו, כל דחזי למלאכתו מותר לטלטלו, וכדנחלקו אביי ורבא, ודו"ק בכל זה.

ג. כלי לנטילת ידיים.

הנה מבואר בחולין (ק"ז ע"א) דצריך כלי לנטילת ידיים לפת, ולא מבסואר בגמ' למה צריך כלי לנטילת ידיים, ורבותינו הראשונים כתבו שהסמיכו נטילת ידיים לקידוש ידיים ורגלים במקדש שהיה מן הכיור שהוא כלי, או שהסמיכו נטילת ידיים לקידוש מי חטאת שצריך בה כלי מן התורה, עי"ש ברשב"א ובטור ובית יוסף (או"ח סימן קנ"ט).

ומ"מ מבואר להדיא במס' ידיים (פ"א מ"ב):

"בכל הכלים נותנין לידיים אפילו בכלי גללים בכלי אבנים בכלי אדמה אין נותנין לידיים לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופת החבית ולא יתן לחבירו בחפניו מפני שאין ממלאין ואין מקדשין ואין מזיזין מי חטאת ואין נותנים לידיים אלא בכלי ואין מצילין בצמיד פתיל אלא כלים שאין מצילין מיד כלי חרש אלא כלים".

וכתב הר"ש דאף על פי שבכל אלה אין בהם טומאת כלים, מ"מ הוי כלי לענין נטילת ידיים, וכן הוא בטור ושו"ע (סימן קנ"ט סעיף א').

הרי שאין דין כלי לנטילת ידיים תלוי בדין טומאת כלים.

ובמס' חולין שם מבואר דדין כלי לנטילת ידיים אינו תלוי אלא אם הכלי מחזיק רביעית ללא סמיכה, ושיהיה עשוי לקבל משקין. ומשו"כ אמרו דחמת וכפישה נוטלין מהם ידיים אבל לא בשק וקופה, וכתב שם רש"י:

תורת כלי בדיני התורה

"שק וקופה - אין מלאכתן למים דרובן אין מקבלין מים".

וכן הוא בשו"ע (שם סעיף ד').

ועוד איתא (בשו"ע שם):

"וזה"ה לכובעים של לבדים (פי' בגד קשה פילטר"ו בלע"ז), אפי' כשהם קשים כ"כ שמקבלים מים ואינם זבים מהם, מ"מ אינם עשויים לקבל מים, ומ"מ ע"י הדחק מותרים, שעוברי דרכים רגילים לשתות בהם".

הרי דאף שאינו עשוי לקבל מים אלא באקראי כגון כובע של לבדין נוטלין ממנו לידים.

אך חידוש כתב מהרש"ל (ים של שלמה חולין פ"ח סימן כ"ז וסימן ל"ב) דכלי לנטילת ידים צריך להיות כלי חשוב, וכובע לבד אינו כלי חשוב ולפיכך פסול לנטילת ידים. ומטעם זה חלק כס על מה שכתב בשו"ע (סעיף ה') לגבי כלי שהוא מלא נקבים מתחתיו ופיו צר למעלה שכשר לנטילת ידים הואיל ונעשה לקבל מים באופן זה, ולדעת הים של שלמה אינו כלי חשוב. והט"ז (סימן קנ"ט סק"ז) הביא את דברי המהרש"ל.

ומלבד מה שלא ידעתי למה אין זה כלי חשוב, כלי זה הוא בהכרח יצור מיוחד וכלי חשוב הוא, אך יותר צ"ע מנין לן שצריך כלי חשוב לנטילת ידים, ומהיכי תיתי לחדש גדר חדש שלא מציינו בדברי חז"ל, ובעיקר יש לתמוה דהלא בודאי כלי העשוי מגללי בקר ואין עליו תורת כלי ודאי אינו כלי חשוב ואעפ"כ כשר לנטילת ידים.

והנה מבואר בשו"ע דמגופת חבית אם יכולה לעמוד ולהחזיק רביעית כשרה לנטילת ידים, ובמשנה ברורה (ס"ק ט"ו) כתב דהוא הדין לכל כיסוי הכלים. ובחזון איש (או"ח סימן כ"ב אות ג' ועיין עוד שם סימן כ"א אות א' וסימן כ"ג אות ד') חלק עליו וכתב דכיון דאין כיסוי כלי מקבל טומאה הוא הדין דלא הוי כלי לענין נטילת ידים, עיי"ש.

ולכאורה יש לתמוה על החזון איש דהלא חזינן שכלי גללים כשר לנטילת ידים אף שאינו מקבל טומאה כמבואר לעיל.

תורת כלי בדיני התורה

וצ"ל בדעתו הרחבה, דאף דפשיטא לן דבנטילת ידיים אין כל נפקותא בחומר שממנו עשוי הכלי, ולא כדין טומאת כלים דהוי הלכה למשה מסיני וגזירת הכתוב, משא"כ בדין נטילת ידיים דהוי מדרבנן, מ"מ לגבי מהות הכלי וחשיבותו שפיר יש לדמות דין כלי בנטילת ידיים לדין כלי לגבי טומאת כלים, ודו"ק, ועדיין צ"ע.

ד. קידוש על הכוס.

והנה במק"א (זמירות לשבת מנחת אשר עמוד קנ"ז) דנתי במה שכתב האגרות משה (או"ח ח"ג סימן ל"ט) דאין לקדש על כוס חד פעמי, דכיון שאין מקדשין אלא על כוס שלם ולא על השבור, ואף אם בסיס הכוס שבור אין מקדשין עליו לכתחלה, הוא הדין שאין לקדש על כוס חד פעמית דגרע מכוס שבור, וביארתי את הנראה לענ"ד דשפיר יש לקדש על כוס שנועד לשימוש חד פעמי.

ובמנחת אשר (מגפת הקורונה סימן כ"ד) דנתי לענין נטילת ידיים האם כלי חד פעמי כשר לנטילת ידיים לתפילה וכן לנטילת ידיים לפת, וביארתי עפ"י כמה וכמה משניות במס' כלים, דכל שאינו ראוי לשימוש חוזר והוא מתקלקל או נמאס ע"י שימוש וזורקין אותו הוי כלי, אבל כל שראוי לשימוש חוזר אעפ"י שרגילין לזרוק אותו יש בו טומאת כלי, עיי"ש. (עייין לקמן אות ד').

אך באמת מבואר דאף מה שאין בו טומאת כלים כשר לנטילת ידיים וככלי גללים ואדמה שאינן מקבלים טומאת כלים וכשרים לנטילת ידיים. אך מ"מ יש לחלק בין מיני הכלים שלגביהם שאיני נטילת ידיים מטומאת כלים, למהות הכלים שלגביהם יש לדמות הלכות אלה כמבואר לעיל.

ב

תורת כלי בדיני מוקצה

בדבר שאלתו לגבי גפרורים האם דינם ככלי שמל"א שמותר לטלטלן לצורך גו"מ או כמוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלן כלל. והביא בשם הגרמ"פ בעל האגרות משה דכל כלי המיועד לשימוש חד פעמי אין תורת כלי עליו ודמי לבקעת שאסור לטלטלו אלא להסקה בלבד כמבואר בביצה (ל"ג ע"א) כיון שאין תורת כלי עליו. ולדעת האג"מ כך הדין גם במפיות וממחטות נייר, בסבון נוזלי וסבון מוצק ובכל דבר שנזרק לאשפה

תורת כלי בדיני התורה

לאחר שימוש, אין עליו תורת כלי והוי כמוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו כי אם לשימוש היעודי.

ובשם הגרש"ז אורבך והגרי"ש אלישיב כתב קצת בסגנון אחר דמה שמיועד לשימוש חד פעמי כגון כוסות חד פעמיים או מפיות נייר יש עליהן תורת כלי, אבל דבר המתכלה בשימוש כגון גפרורים סבון נוזלי וכדו' הוי מוקצה מחמת גופו. ושאלת מה דעתי הענייה בענין.

ואען ואומר דכל הנ"ל אינו מתיישב על לבי כלל ועיקר, ולענ"ד רבים נסתבכו בגדר תורת כלי בשבת והדברים פשוטים וברורים בתכלית. ואקדים ביאור ביסוד דין בקעת של עץ והמסתעף ממנו.

הן כבר הארכתי במנחת אשר לשבת (סימן נ') דכל דבר שאין עליו תורת כלי מותר לטלטלו אך ורק לצורך השימוש המוגדר שהדבר מיועד לו, והבאתי בזה ששה מקורות:

א. בקעת של עץ שעומד להסקה וכמבואר בביצה (ל"ג ע"א). ב. שפוד שצולין בו בשר (שם כ"ח ע"ב). ג. ערבה כמבואר בתוס' (סוכה מ"ב ע"ב). ד. לולב שדומה לערבה וכמ"ש החזו"א (או"ח סימן מ"ג אות ז'). ה. עפר שייחדו לכיסוי הדם ואף אסור לכסות בו צואה לשיטת רבא כמבואר בביצה (ח' ע"א). ו. אבן שייחדו לכיסוי חבית דהוי מוקצה לכל שימוש אחר וכמ"ש הרמב"ן (שבת קכ"ה ע"ב).

ומכל זה רואים דמה שאין תורת כלי בבקעת אינו משום שמיועד לשימוש חד פעמי, שהרי רוב הדברים הנ"ל אינם מיועדים לשימוש חד פעמי, אך דין אחד לכולם דכל שאין בו תורת כלי מותר לטלטלו לשימוש הייעודי בלבד.

אמנם אכתי צ"ב מה גדר תורת כלי לגבי דיני מוקצה, ולמה אין כל הנ"ל בכלל תורת כלי. ונראה ברור לענ"ד דכל שיש לו צורה ומבנה המכשיר אותו לשימוש יש לו תורת כלי, וכל שאין לו צורה או מבנה מסויים וכל עיקרו מצד היותו חומר אין בו תורת כלי. וזה דין בקעת של עצי הסקה שאינו אלא חומר בערה, ולגבי הסקה אין נפ"מ בצורתו כלל וכן גם בעפר ואבנים שאין צורתן מכשירן לשימושן ומשו"כ אין בהן תורת כלי.

ולפיכך פשיטא לי דאכן גפרורים יש בהן תורת כלי אלא דהוי כלי שמלאכתן לאיסור דהלא יש להן צורה מסויימת המכשירן למלאכתן, ואינן דומין לבקעת שאינו

תורת כלי בדיני התורה

אלא חומר בערה בלבד, משא"כ גפרורים דמלבד היותן חומר יש להם צורה ומבנה המכשירים אותם לייעודם.

וכמו"כ מפיות נייר וממחטות נייר, דין כלי עליהם דאף הם מיוצרים בחכמה ובדעת בצורה מסויימת המכשירן למלאכתן משא"כ בעצי הסקה.

ואף אם משווקים עצי הסקה בגודל מסויים אין תורת כלי עליהם דאין זה אלא כדי להקל על משאם וטלטולם שלא ישקלו יותר מדי אבל לגבי האש אין נפ"מ בצורת העצים, וז"פ.

ולגבי סבון מוצק או נוזלי, פשוט שאין עליהם תורת כלי, סבון מוצק הרי הוא כעצי הסקה, דכל עיקר ענינו וחשיבותו בחומר שבו ולא בצורה, וק"ו לגבי נוזל דלעולם אין צורה לנוזל ופשוט דלא שייך תורת כלי בנוזל.

אך מאידך גיסא נראה פשוט שדינם כאוכלין, והרי מותר לטלטל כל דבר שיש לו תורת כלי או תורת אוכלין, ונראה דכל המשמש לצרכי הגוף ומתכלה בשימוש דינו כאוכל לגבי דיני מוקצה, והלא בימי קדם נהגו בגמר הסעודה לסוך את הידים בשמן אפרסמון (ברכות מ"ג ע"ב וברש"י שם) וכי יעלה על הדעת שאסור לטלטלו ממקום למקום אלא בשעת הסיכה בלבד, אלא פשוט דכל המשמש לסיכה ושיטיפת הפה וכדו' דינו כאוכל, וכך פסקתי גם לגבי נרות ששמים בפי הטבעת לצרכי רפואה שדינו כאוכל לגבי דיני שבת.

ומשו"כ נראה דמותר לטלטל סבון נוזלי כיון שמותר להשתמש בו בשבת, אבל סבון מוצק כיון שנוהגים בו איסור הוי כמוקצה מחמת גופו ככל אוכל שאסור באכילה דהוי כמוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו.

וכך גם לגבי מי פה המיועד לשיטיפת הפה ואינו ראוי לאכילה ושתייה נראה פשוט דמותר לטלטלו משום דדינו כאוכלין אף דפשוט שאין תורת כלי בנוזל כנ"ל.

ובדרכינו מצינו פשר למש"כ הרמב"ם (הל' שבת פרק כ"ה הלכה ו') והב"י (בפתיחה לסימן ש"ח ובסעיף ז') דמטבע הוי מוקצה מחמת גופו, ורבים מתקשים ולמה אין בו תורת כלי והלא משתמשים בו למקח וממכר, ולהנ"ל מבואר, דכל חשיבותו בחומר ובטיבוע ולא במבנה, ואף שבדרך כלל המטבעות מעוגלות, אין זה

תורת כלי בדיני התורה

אלא לנוחיות המשתמש שלא יחתך וכדו' אבל אין שימוש תלוי בצורה ומבנה, ומשו"כ
הוי כעצי הסקה ואין עליהם תורת כלי.

ולעומת זאת נראה דכרטיס אשראי דינו ככלי שמלאכתו לאיסור דיש בו צורה
מיוחדת כדי לאפשר את השימוש בכספומט (ATM) או בשאר קוראי הכרטיסים.

והנה נראה לכאורה דכל שיש לו צורה ומבנה המכשירו לשימוש תורת כלי עליו
אף אם צורתו בטבע ולא רק במעשה ידי אדם, וכך מפורש לכאורה בשו"ע (ש"ח סעיף
כ"ג):

"מותר לחתוך ענף מן הדקל מבע"י ומותר להניף בו על השלחן בשבת להבריא
הזבובים, כיון דלצורך חתכו, עשאו כלי גמור".

הרי דהוי כלי גמור אף דהוי ענף בעלמא, דכיון דראוי מחמת צורתו להבריא זבובים
ולשם כך יועד ע"י מי שחתכו מן המחובר הוי ככלי גמור, וכך מסתבר.

והנה נחלקו הפוסקים בנר של שעוה אם יש בו תורת כלי, דעת המגן אברהם (סימן
ש"ח ס"ק י"ח) דיש בו תורת כלי, וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק ל"ד), אבל במור וקציעה
כתב דאין בנר תורת כלי. (ויש מי שפירשו מחלוקת זו בכל כלי שמל"א שאין בו כלל
מלאכת היתר, אך יותר נראה מדברי המו"ק דס"ל דהוי מוקצה משום שאין בו תורת
כלי).

ובדברות משה (שבת סימן כ"ו סוף הערה ק"א) תמה על המג"א והמשנ"ב לשיטתו
דכל המיועד לשימוש חד פעמי אין עליו תורת כלי ומשו"ה פשיטא ליה דנר של שעוה
אין עליו תורת כלי.

והדב"מ הסתמך על דברי המהרש"ל בפירושו עמודי שלמה שעל הסמ"ג (ל"ת
ס"ה ד"ה סכינא דאושפכי) להוכיח שאין בנר תורת כלי, אך מתוך התבוננות בדברי
רבינו המהרש"ל נראה אדרבה שדבריו ראייה לדרכינו, וז"ל:

"נראה דנר קנדיל אפילו לא הודלק בשבת אסור לטלטל דהא מלאכתו לאיסור ולא
שייך למישרי משום צורך גו"מ דלא שרינן הכי אלא כלי כגון נר שמדליק בו, ודו"ק. אכן
ראיתי נוהגין היתר... ועכשיו אני אומר דודאי שמעו היתר מפי גדולים, דרש"י פירש

תורת כלי בדיני התורה

בפרק ב"מ (כ"ח ע"ב ד"ה ודכולי) שהפתילה היא כלי מכל שכן נר קנדי"ל שהיא מתוקנת שיש עליה תורת כלי וכו'.

הרי לן דאף שדעתו להחמיר כתב בדעת המתירין דאם הפתילה הוי כלי כ"ש נר שעוה שהיא מתוקנת, וכונתו ברורה דכל שמתוקן ובנוי ומיוצר לשם שימוש מסויים זהו תורת כלי, וכמבואר, ודו"ק בכ"ז.

כך נראה ברור ופשוט לענ"ד, ולשוא נסתבכו רבים וטובים בסוגיא זו.

ג

שימוש בכוסות חד פעמיות לקידוש

כתב האגרות משה (או"ח ח"ג סימן ל"ט) דכוס של נייר פסול, דהרי צריך שיהא הכוס שלם כמבואר בשו"ע (סימן קפ"ג ס"ג), וכוס זה שמיועד לשימוש חד פעמי גרע מכוס שאינו שלם, עי"ש. וסברא זו תמוהה, דמ"מ הכוס שלם ואינו שבור, ומהיכי תיתי לפוסלו. וגם האג"מ נטה להקל בשעה"ד, ומ"מ נראה לענ"ד שהאג"מ התייחס לכוסות שנעשו בשנים ההם מנייר עבה והתקלקלו בשימוש ח"פ, ולא לכוסות ח"פ שבימינו שיפים וראויים בעצם לשימוש רב פעמי.

אך לכאורה יש לפסול מטעם אחר, דיש לדון בכלי שמיוחד לשימוש ארעי בלבד (ואינו מתקיים) אם יש עליו תורת כלי ואם כשר לקידוש. והנה שנינו (בפ"ז ממס' כלים משנה ה') "סגניות של עלין טהורות". ופירשו שם הר"ש והרע"ב ד"אינה אלא מלאכת ארעי", וכן גבי חותל מבואר שם במשנה שאם שאינו יכול להוציא מתוכו עד שיקרענו טהור, וגם בזה פירשו דכיון שצריך לקורעו ומשליכו לאשפה הוי תשמיש ארעי וטהור. הרי דכל המיוחד לתשמיש ארעי הוי טהור, ולכאורה ה"ה בכוסות של נייר וכדו' המיועדים לתשמיש ארעי.

אך באמת יש לחלק דשאני סגניות וחותלות שאין בהן שימוש כלל ואינם אלא כיסוי לאוכלין, וכיון שצריך לקורען כדי להוציא האוכלין אין עליהם שם כלי כלל, דכיסוי אינו כלי כמבואר שם במשנה ז' – ח', וכיון שקורעין אותן כדי להוציא האוכלין אין כאן כלי כלל, אבל כלי שמשתמשין בו אפילו ארעי מקבל טומאה. ועוד דכלים אלו עד שלא נקרעו אטומים הם ונועדו לשמור על תכולתם ואין זה כלי כלל דרק כלי שימוש

תורת כלי בדיני התורה

הוי כלי, וא"כ כל זמן שלא נקרעו החותלות אינם כלי, ולאחר שנקרעו שוב אינם ראויים לשימוש, משא"כ כלי שמשתמשים בו אף דהוי שימוש חד פעמי הוי כלי.

וראיה לזה מהמשנה (שם פי"ז הט"ו) דהעושה כים מן הנייר טמא, אף שודאי אינו אלא ארעי, ועיין בלשון הרמב"ם (פ"ב מהל' כלים ה"א) "העושה כלי קיבול מכל מקום הרי זה מקבל טומאה וכו' והוא שיעשה דבר של קיימא שאפשר שיעמוד, כיצד העושה כלי מן העור המצה שלא נתעבד כלל, או מן הנייר אף על פי שאין הנייר מקבל טומאה, או מקליפת הרימון והאגוז וכו' הרי אלו מקבלין טומאה וכו' אבל העושה כלים מן הלפת וכו' הרי הן טהורין לפי שא"א שיעמדו אלא זמן מועט". הרי דאינו תלוי אם מיועד לעמוד אלא אם אפשר לו שיעמוד. ולפי"ז נראה דכוסות אלו שיכולים לעמוד מקבלין טומאה ויש עליהם תורת כלי, אבל מודינא בכלי שאינם ראוי להתקיים שאינם כלי כנ"ל.

אך לכאורה אין בזה כלל גמור, דבפ"ז מ"ו איתא דקסייה (כפפה) העשויה מפני הקוצין טמאה והעשויה מפני הזיעה טהורה ופי' הרע"ב "דתשמיש ארעי חשיב", הרי דאף כלי הראוי להתקיים אם מיועד לשימוש ארעי טהור. אך לכאורה כונת הרע"ב דחשיב תשמיש שאינם חשוב ולא תשמיש ארעי ממש, דבאמת אין זה ארעי כלל, ומאי שנא מכפפה המגינה על הידיים כדי לקבל דבר דהוי תשמיש קבע. אלא נראה דמה שכפפה זו טהורה משום דאין זה שימוש חשוב, ודו"ק. (ובגוף הלכה זו נתקשיתי מהמשנה בפכ"ו מ"ג "כף לוקטי קוצים טהורה", ועוד שם "כל בית אצבעות טהורות" וזה סתירה לכאורה להא דפ"ז מ"ו והארכתי בזה במק"א, ואכמ"ל).

אמנם עדיין צ"ע ממש"כ הרמב"ם (שם בפ"ה ה"ז) "וכן הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה". ומשמע דכיון שהוא משליכה טהורה היא אף שאפשר לה לעמוד לכאורה. אך באמת לא ידעתי פירוש קרן זו ומה ענינה, ונראה דמיירי בקרן שלא ייחדה לכלי כלל אלא שמשתמש בה ומשליכה ולכן אינה מקבלת טומאה כלל, וזה כונתו ד"אם חשב עליה מקבלת טומאה" כמ"ש הרמב"ם שם, וכ"ז שלא חשב עליו אין עליו שם כלי כלל. וזו כונת הרמב"ם שם בה"ח דאם חתכו להשתמש בו טמא, הרי דאין זה תלוי אם הוי לשימוש חד פעמי או שימוש תמידי אלא אם יוחד לכלי ולשימוש או שמשתמש בו באקראי, כך נראה ברור לענ"ד.

ונראה עיקר לענ"ד דכל שיש עליו שם כלי בעיני בנ"א ויוחד לשימוש חשוב הוי כלי גמור אף אם משתמשים בו רק פעם אחת, והלא בביצה ל"ב ע"א שנינו דאין עושים

תורת כלי בדיני התורה

פחמים ביו"ט משום דהוי כלי אף דהוי לשימוש חד פעמי כיון שזה דרכו וענינו, וכמו"כ בני"ד כיון שכך דרך בני"א שמשתמשים בכלים אלה רק פעם אחת מה סברא יש דמשום כך יפקע מהם שם כלי, והלא כלים הם ומשתמשים בהם לאכילה ולשתיה ולפעמים יש ששוטפים אותם ומשתמשים בהם שוב, אלא שבדר"כ זורקים אותם כדי לחסוך בטרחה ולא משום שאינם ראויים, ואין זה דומה לחותלות כלל.

ומשו"כ נראה דשפיר יכול לקדש על כוסות חד פעמיים, אף שודאי אין זה הידור מצוה ובמקום האפשר ראוי לקדש על כלי נאה ומשובח.

ושו"ר מש"כ במנחת יצחק (ח"י סימן כ"ג) שדן בשאלה זו ונטה לפסול כוסות אלה מתוך דברי הרמב"ם לגבי קרן, וכתב דמ"מ אם חשב על כוסות אלה לעשות בהם תשמיש קבוע מהני שפיר לקדש עליהם. וכל דבריו תימה הם, דברמב"ם לא כתוב לגבי קרן דחשב עליה לעשותה קבע אלא סתם אם חשב עליה מקבלת טומאה, וברור דמיירי בקרן שלא נעשית לשם כלי כלל ולכן טהורה, אבל אם חשב עליה לעשותה כלי טמאה, משא"כ כוסות אלה דהוו כלי מתחילתן. ואם נניח דכלי ארעי אינו כלי אין נראה דתלוי הדבר בכוונת כל אחד ואחד, ולפעמים יש ששוטפים אותם ומשתמשים בהם שוב, אלא שבדר"כ זורקין אותם כדי לחסוך בטרחה ולא משום שאינם ראויים.

אמנם עוד יש להעיר מכלים (פכ"ח מ"ג) דאיספלנית טהורה משום שנמאסת וזורקין אותה, וכ"ה ברמב"ם (כלים פכ"ב הי"א). הרי דכל שנמאס וזורקין אותו לא הוי כלי. (ומטעם זה דנתי במק"א דפדים הגייניים אינם מקב"ט ואין בהם דין כתמים). אך נראה דאין זה אמור אלא במה שנמאס ואינו ראוי שוב לשימוש, משא"כ כוסות חד פעמיות דאינן נמאסות והלא חוזרין ושותין בהן כמה פעמים במשך הסעודה אפילו בסעודה גדולה בשעה ארוכה, ויש אנשים ששוטפים אותם לשימוש חוזר, אלא שרובא דעלמא זורקים אותם לא משום שנמאסים אלא משום שהם זולים ועשויים לחסוך בטרחת השטיפה, ובזה נלענ"ד דיש עליו תורת כלי ודו"ק.

ומשום כ"ז נראה דאפשר לקדש בכוסות אלו, אלא שודאי במקום האפשר ראוי להדר במצוות ולקדש על כוס חשוב, אך במקום דא"א יכול לקדש באלה, ואף שראיתי בדברי הגדולים שכתבו אחרת הנלענ"ד כתבתי.

[זמירות לשבת מנחת אשר עמוד קנ"ז]

ד

נטילת ידיים לתפילה בכוס חד פעמי

כ"ד סיון תש"פ

כבוד יקירי

הר"ר אהרן לנדאו הי"ו

ניו יורק, ארה"ב

במה ששאל לדעתי, היות וכבד עובד בבורסת היהלומים בניו יורק ורבים חסידים ואנשי מעשה מתפרנסים שם, ובתקופה זו של מגפת הקורונה חוששים המה להשתמש בכלי הקבוע לנטילת ידיים, הואיל ויד רבים ממשמשים בו ויש חשש שידבקו על ידו במחלה, האם נכון להשתמש בכוסות חד פעמיים לנטילת ידיים לתפילה, ולאחר שיוצא מבית הכסא.

הנה ד' דינים יש בנטילת ידיים, נטילת ידיים לפת, לתפילה, שחרית להעביר רוח רעה, ולאחר שיוצא מבית הכסא, וארבעת אלה חלוקים בדיניהם.

בנטילת ידיים לפת לכולי עלמא צריך כלי וכמבואר בשו"ע (קנ"ט ס"א).

בנטילת ידיים שחרית להעביר רוח רעה, לכתחלה צריך כלי כמבואר (סימן ד' ס"ז וברמ"א שם) ורק בדיעבד אין כלי מעכב, ועי"ש במשנה ברורה (ס"ק ט"ז – י"ז).

לענין תפילה, לכתחילה צריך כלי דתפילה במקום קרבן הוא, וכשם שהכהנים נוטלים ידיהם מן הכיור כך צריך נטילת ידיים מכלי וכמ"ש הרשב"א (מובא במשנה ברורה סי' ג' סק"א), אך בדיעבד מהני בכל מילי דמונקי כמבואר בסימן צ"ב (סעיף ד' – ה').

ולענין נטילת ידיים לאחר שיוצא מבית הכסא מעיקר הדין אין צריך כלי, אך המגן אברהם (סי' ז' סק"א) כתב בשם ספר היכל הקודש דצריך ליטול ג' פעמים לאחר שיוצא מבית הכסא והביא כן מהזוהר, אך המגן אברהם כתב שאין דברי הזוהר אלא בקם משנתו שחרית ולא ביוצא מבית הכסא ולפיכך אין ראייה לענין היוצא מביהכ"ס.

תורת כלי בדיני התורה

ובלבד שיש שרד שם כתב לבאר דעת המחמירים דכיון דאיתא בזוהר שהיוצא מבית הכסא רוח רעה שורה עליו דינו כנטילת ידים שחרית, אך לדעת המגן אברהם אין טומאת היוצא מבית הכסא כרוח טומאה השורה על הידים בקומו בבוקר משנתו.

ולכאורה נראה פשוט דאם צריך ג' פעמים צריך נמי כלי, דכיון שכל שיטה זו מבוססת על הדמיון בין היוצא מבית הכסא לנטילת ידים שחרית כשם שצריך ג' פעמים צריך נמי כלי.

ובשערי תשובה (שם ס"ק א' וכן בס"י ד' ס"ק כ') הביא בשם החיד"א דרבנן קשישאי נהגו להחמיר בזה וכך ראוי.

הרי לן ד' דרגות בהלכה זו, בנטילת ידים לפת פשוט דצריך כלי, בנטילת ידים לתפילה לכתחלה צריך כלי ככהני המקדש, בנטילת ידים שחרית לכתחלה צריך כלי, ואף בנטילת ידים ליוצא מבית הכסא מדת חסידות ליטול מכלי, (והוא הדין בכל הני דמשום רוח רעה המה בשו"ע (סימן ד' סעיף י"ח), עי"ש.

והנה בשאלה דידן אין מדובר בנטילת ידים בשחרית, אך נפ"מ בהני תלתא הלכתא נטילת ידים לפת, לתפילה וליוצא מבית הכסא.

ונחזה אנן.

הנה באגרות משה (או"ח ה' נ"ט) פסק בסכינא חריפא דכוס של נייר שמיועד לשימוש חד פעמי אין עליו תורת כלי וגרע משבר כלי ומשום כך פסק שאין מקדשין על כוס זה, אך בסוף דבריו כתב דכשאין לו כוס אחר אפשר שיש להקל.

ודבריו חידוש, דהלא כלי שלם הוא ואינו שבור ומהיכי תיתי לחדש דבעינן כלי חשוב.

ולכאורה יסוד השאלה היא אם כלי העומד לשימוש חד פעמי כלי הוא.

ויש להביא ראיה שאין גדר כלי תלוי אם מיועד הכלי לשימוש חוזר אלא אם ראוי הכלי לשימוש חוזר, מהמשנה בכלים (פי"ז מט"ו):

"העושה כלי קבול מכל מקום טמא... העושה כים מעור המצה מן הנייר טמא".

תורת כלי בדיני התורה

וברע"ב שם כתב דנייר עשוי מעשבים ולכאורה אינו עומד אלא לשימוש חד פעמי מ"מ טמא הוא, וכ"כ הרמב"ם (הל' כלים פ"ב ה"א):

"העושה כלי קיבול מ"מ הרי זה מקבל טומאה בכל שהוא מן התורה, ואין לכלי קיבול שיעור, והוא שיעשה דבר של קיימא שאפשר שיעמוד, כיצד העושה כלי מן העור המצה שלא נתעבד כלל, או מן הנייר אף על פי שאין הנייר מקבל טומאה, או מקליפת הרימון והאגוז והאלון אפילו חקקום התינוקות למוד בהן את העפר, או שהתקינום לכף מאזנים, הרי אלו מקבלין טומאה... אבל העושה כלים מן הלפת והאתרוג והדלעת היבשים שחקקן למוד בהן וכל כיוצא בהן, הרי הן טהורין לפי שא"א שיעמדו אלא זמן מועט".

הרי דכל שאפשר שיעמוד טמא, וכל "שא"א שיעמדו אלא זמן מועט" טהור.

וכך נראה גם מדין אספלנית (פכ"ח מ"ג) שנמאסת וזרקין אותה, דכיון שנמאס על ידי שימוש ואינו ראוי לשימוש חוזר אין עליו תורת כלי.

ויש לעיין לפי המבואר עוד במס' כלים (פט"ז משנה ה') בחותלות וסגניות של עלין שטהורות "חותל שהוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו טמא ואם אינו יכול עד שיקרענו או עד שיתירנו טהור". וברע"ב שם כתב: "דכיון דקורעו או מתירו משליכו לאשפה והוי לתשמיש עראי".

ולכאורה גם במשנה זו מבואר דאין זה תלוי בהרגל אלא אם ראוי לשימוש חוזר דהלא אמרו שאם אינו יכול עד שיקרענו טהור.

אך ברמב"ם (הל' כלים פ"ה ה"ז) כתב:

"חותל של הוצין שמניחין בו הרוטב וכיוצא בו אם הוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו מתטמא ואם אינו יכול ליטול מה שבתוכו עד שיקרענו או יתירנו או שחשב לאכול מה שבתוכו ולזרקו טהור, וכן הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה, ואם חשב עליה מקבלת טומאה".

ובדברי הרמב"ם יש שתי הוספות שלא מצינו במשנה. א. דין קרן שהוא משתמש בה ומשליכה שאינה מקבלת טומאה אלא אם כן חשב עליה. ב. בדין חותל של הוצין

תורת כלי בדיני התורה

כתב "או שחשב לאכול מה שבתוכו ולזרקו טהור". ומשמע דאף על פי שאפשר לעשות בו שימוש חוזר כיון שאין כונתו לעשות כן טהור.

והנה דין זה מקורו בתוספתא (בבא מציעא דכלים פ"ו ה"א):

"הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה טהורה חשב עליה מקבלת טומאה מכאן ולהבא. חותל של תמר שהוא עתיד לאכול תמרה ולזרקה טהור חשב להכניס ולהוציא בו מן הבית ומן השדה טמא".

ולכאורה זה סותר את דברי הרמב"ם הנ"ל לגבי כוס של נייר (פ"ב דכלים) שאין הדבר תלוי אלא אם ראוי לשימוש חוזר.

אך באמת נראה דחותלות שאינם אלא כיסוי למה שבתוכם אין עליהם תורת כלי כלל כיון שאין להם בית קיבול ואין משתמשים בהם אלא ככיסוי בעלמא, ולפיכך אינן מקבלין טומאה אא"כ חישב עליהם ליתן בתוכם טמא, ובאמת לא פירשו המפרשים באיזה קרן מדובר, ואפשר דלא הוי כלי כלל אלא אם כן חשב עליה, וצ"ע.

ומ"מ נראה עיקר דשאני כוסות מנייר מכוסות פלסטיק, וכוסות נייר באמת אינם ראויים כל כך לשימוש חוזר, וע"י ההשתמשות בהם הם מתרככים ואינן ראויים כל כך לשימוש רב פעמי, משא"כ בכוסות פלסטיק שראויים לחלוטין לשימוש חוזר ולפעמים אף משתמשים בהם כמה וכמה פעמים, ורק משום שאנו חברים שפעע ומשום שעלותם מועטת זורקין אותם לאחר שימושם, נראה דהוי כלי גמור.

ונראה לכאורה דאף האגרות משה לא החמיר אלא בכוסות נייר שעליהם נשאל, ואפשר שאילו היה נשאל לגבי כוסות פלסטיק היה מקיל. ועוד דשאני קידוש שצריך כלי חשוב וכמ"ש האגרות משה שם, ועוד דכוס של ברכה שעשרה דברים נאמרו בו יש אף לדון בו מצד הידור מצוה משא"כ בכוס של נטילת ידים.

סוף דבר, לענ"ד כאשר מדובר בכוסות פלסטיק יש להקל אף בנטילת ידים לפת וק"ו לגבי תפילה והיוצא מבית הכסא. [ועיין מה שנתבאר לעיל סוף אות א']

ביקרא דאורייתא

אשר וייס

[מנחת אשר קורונה סימן כ"ד]

קח את המטה

”קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך
ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן
הסלע והשקית את העדה ואת בעירם” (במדבר כ' ח').

הנה לא נתפרש בתורה באיזה מטה מדובר, ”קח את המטה” כתיב
המטה בה' הידועה, אך לא ידענו לאיזה מטה הכוונה, ולפי פשוטן של
דברים נצטוו משה לקחת את מטהו שבו הכה את היאור ובו קרע את
הים. אך מצינו בדברי הראשונים (אבן עזרא, הרשב"ם והחזקוני) שמדובר
במטה אהרן שהוציא ציץ ויגמול שקדים, וכך דייקו מלשון התורה (פסוק
ט') ”ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו”, דהיינו המטה אשר
נצטוו משה לגנוז לעדות לבני ישראל.

שני המטות האלה לא בחדא מחתא מחתינן להו, וכמה שונים הם זה
מזה. מטה משה נועד בעיקרו להעניש את פרעה ומצרים, להכותם
ולהורידם לשאול. מטה זה מקל חובלים הוא ובו משה רבינו הכה את
היאור.

וכאשר לראשונה צמא העם ולא היה להם מים לשתות נצטוו משה
להכות את הצור ויוצא מימיו, וכדכתיב ”הנני עמד לפניך שם על הצור
בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן משה לעיני זקני
ישראל” (שמות י"ז ו').

מטה אהרן נועד להשקיט ריב ומדון בינינו ובין עצמנו במחלוקת קרח
ועדתו, ובו נעשה הנס ויצא ציץ ויגמול שקדים. מטה זה מטה קסם הוא
ולא נועד להכות אלא לחבוש.

משה רבינו העלה בדעתו שעליו להכות את הסלע ויוצא מים כשם
שנצטוו בעבר להכות בצור ויוצא מימיו, אך היה לו להבין שעם מטה
אהרן לא מכים, בשלום ובמישור כל דרכו, אוהב שלום ורודף שלום אוהב
את הבריות ומקרבן לתורה, ולפיכך נצטוו משה רבינו לדבר אל הסלע
כאשר מטה אהרן בידו ולא להכות בו.

המה מי מריבה

והנה נתקשו גדולי הדורות דאם אכן לא חפץ הקב"ה שיכו את האבן לשם מה צוה למשה ליקח בידו את המטה.

ובכלי יקר כתב בזה רעיון נפלא, דרמז היה בזה דכשם שהעץ היבש שלא היה בו כל לחלוחית הוציא ציצים וסקדים למעלה מדרך הטבע, כך אפשר ברצות ה' שהסלע היבש יוציא מים, ושני ניסים אלה דומים זל"ז ושני צדדים של מטבע אחד המה.

(ובכלי יקר כתב בזה עוד פירוש דבאמת משה לא הכה את הסלע במטה אהרן אלא במטהו, ושתי המטות היו בידו, ונראה לפי דרכו דגם משה הבין מדעת קדשו שלא מן הראוי להכות את הסלע במטה אהרן ולא הכה את המטה אלא במטה שלו, אלא שכל עוד מטה אהרן בידו לא היה כלל צורך להכות בסלע אלא לדבר אליו בלבד).

המה מי מריבה

המה מי מריבה

"ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם. המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש במ" (כ' י"ב – י"ג).

הנה נחלקו הראשונים כמלאכים בחטא משה ואהרן במי מריבה, והרמב"ן האריך בסוגיא זו, ובכל אחד מדרכי הראשונים יש התבוננות עמוקה בדרכי המוסר, ואבאר בזה מצפוני לבי.

כתב רש"י:

"להקדישני שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו".

ותמה עליו הרמב"ן דאם רצה הקב"ה שידבר אל הסלע ולא יכנו למה צוה למשה לקחת את המטה ומה צורך במטה כאשר אין כאן אלא הבל פה, ועוד הקשה דאין הנס גדול בסלע המוציא מים ע"י דיבור מע"י הכאה ובמה נמנע קידוש ש"ש בהכאת הסלע.

והנלענ"ד בביאור דברי רש"י דבאמת לא היתה כונת הוצאת מים מן הסלע להראות הנס, הלא מלומדים היו בני דור המדבר בנסים וכל קיומם בנס, הלא לחם מן השמים אכלו ומן השלו שבעו דבר יום ביומו, ומה יוסיף להם נס נוסף, אלא כל תכלית הוצאת המים מן הסלע לא היתה אלא ללמדם דרך חיים ותוכחת מוסר "ומה הסלע שאינו שומע ואינו מדבר ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו..." וזה רמז להם לקבל על עצמן עול מלכותו טרם תבא עליהם מדת הדין, אלא מאהבה ומרצון, "קרעו לבבכם ואל בגדיכם!" משה רבינו נצטוה לקחת בידו את המטה ולדבר אל האבן כאשר בידו מקל חובלים, למען ישמעו

המה מי מריבה

וייראו ומה הסלע עושה דבורו של מקום טרם יכוהו, אף הם ישאו קל וחומר בנפשם לקבל עול מלכם טרם תבא עליהם מדת הפורענות, ובכך תתגדל ותתקדש שמייה רבה!.

ובכך חטאו משה ואהרן כשהכו את הסלע, ומנעו מבני ישראל תכלית ההתבוננות להגיע אל שלימות מוסרם, ולחזור אל דביקותם בהקב"ה בטרם יוכו במקל חובלים.

ב

ובשם הרמב"ם (בפ"ד מפרקי ההקדמה למסכת אבות) הביא הרמב"ן:

"כי משה רבינו ע"ה חטאו הוא שנטה לצד הרגזנות באמרו שמעו נא המורים, דקדק עליו השי"ת שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני"י במקום שאין ראוי בו הכעס".

וגם את דברי הרמב"ם דחה הרמב"ן בתוקף בשתי טענות:

"ועוד כי אהרן לא כעס מימיו, כי בשלום ובמישור הלך מעודו. ועוד שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת השם עליהם בעשותם מריבה עם משה".

ובדברי הרמב"ם נראה דכל עוד לא נצטוו משה ואהרן להראות לעם ה' כעס לעולם יש להם להראות להם פנים שוחקות דמדה טובה מרובה ממדת פורענות, ובעבותות אהבה יש להם לקרב לב ישראל אל אביהם שבשמים, ואף שודאי לא כעס אהרן מימיו ובשלום ובמישור הלך מעודו, יש שבכונה נהג לזרוק מרה בתלמידיו וכפי שנצטוינו ע"י חז"ל (כתובות ק"ג ע"ב) "זרוק מרה בתלמידים" וברש"י שם "שתהא אימתך עליהם", וידוע מה שאמר גאון המוסר הגר"י מפטרבורג בכוכבי אור דגם קפדנותו של ר' אליעזר בן הורקנוס לא היתה רגזנות מתכונת נפשו אלא שיטה שאימץ לעצמו לפי שורש נשמתו בדרכי הנהגת הציבור, והארכתי בזה במקום אחר.

ואף אם כעס עליהם הקב"ה, אין למנהיגי ישראל עיני העדה להוסיף

המה מי מריבה

ללא צורך קפידה על קפידה, ולגודל מעלתם של משה ואהרן דקדק עמהם הקב"ה כחוט השערה ונחשב להם פנים זועפות חטא ועון.

ג

והרמב"ן כתב שם כדברי רבינו חננאל שחטאו באמרם "המן הסלע הזה נוציא לכם מים" ונתנו מקום לבני ישראל לטעות שהם בכחם מוציאים מים מן הסלע ולא אמרו יוציא לכם מים, שיבינו כולם כי השי"ת הוא הנותן להם כח לעשות חיל.

צא ולמד מה שאמרו חז"ל (ילקוט בראשית רמז קי"ט) דמלאכי השרת נדחו ממחיצתו של הקב"ה מאה שלשים ושמונה שנים על ידי שנתגאו ואמרו "כי משחיתים אנחנו את המקום הזה" ולא תלו בהקב"ה, וכך דרכו של ית"ש לדקדק עם צדיקיו כמלאכי עליון.

ד

והר"י אלבו בספר העיקרים (עיקר ד' פרק כ"ב) כתב כמעט היפך דברי הרמב"ן דחטאו משה ואהרן כאשר לא הוציאו מים מן הסלע בכחם הם, וכדרך שעשה יהושע כשאמר "שמש בגבעון דום וירח בעמק איילון", וכך דרך הנביאים, ואף גדולי התנאים נהגו כן כר' חנינא בן דוסא שהראה לעם נסים ונפלאות בשינוי פני הטבע לקדש שם שמים, וק"ו למשה ואהרן אבות האומה, ולרום מעלתם נחשב להם לפגם בהצטיירם כמחוסרי אונים לתלונת בני ישראל שאין להם מים לשתות.

אלה הם מקצת מדרכי הראשונים כמלאכים בביאור חטא מי מריבה, מקצת מן המקצת, וכבר הפליא אדונינו האור החיים הק' והביא עשרה דרכים מן הראשונים והוסיף מדיליה בעומק הענין, ובעזה"ת עוד חזון למועד.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

